

رېكەوتنىكى جيهانى نوئ بۇ خيزان، بەرھەمى كۆنگرەكەى ئەستەنبول:

لە رۆژانى 3 – 6 / 2016/4 لە شارى ئەستەنبولى تورکيا و بەسەرپەرشتى يەكئىتى جيهانى زانايانى مسولمان كۆنگرەمەكى جيهانى بەسترا بەناوى (كۆنگرەى جيهانى رېكەوتنى خيزان) كە لەلایەن دكتور عەلى قەرەداغى ئەمبىندارى گشتى يەكئىتى جيهانى زانايانى مسولمان بەرپەرە، كۆنگرەكە ژمارەمەكى زۆر لە كەسايەتى ئاينى و فېكرى و رۆشنىبرى و بواری مەدەنى بەشداريان تىداکرد و تاوتوئى زۆر بابەتى گىرنگى خيزانيان کرد، رۆژى 4 شەممە 2016/4/6 كۆنگرەى جيهانى (رېكەوتنى خيزان)، لە دانىشتتى كۆتايدا لە شارى ئەستەنبول لە تورکيا راگەياندراوئىكى بلاوکردەو، كە بەراى بەشداربوان يەكەمىن رېكەوتنى جيهانى خيزانە لەسەر ئاستىكى جيهانى و مەك بەدئىكە بۇ رېكەوتن نامەى (سيداو) كە جىگەى رەخنەمەكى زۆر بوو لەسەر ئاستى زۆر لە وولاتان و جيهانىش.

بەشدار بوانى كۆنگرەكە جەختيان لەسەر ئەو كەردەو كە نوسخەمەكە لە ئەم رېكەوتننامەمە كە لە كۆتايى كۆنگرەكەو دەردەچىت دەبىنر بۇ نەتەو يەكگروەكان و رېكخراوى ھارىكارى ئىسلامى و زۆر لە وولاتان و رېكخراوكان لەسەر ئاستى جيهان، لە ھەمانكاتدا ھەلمەتتەك دەست پى دەكەن بۇ ناساندنى رېكەوتن نامەكەو بەندەكانى و جياواز يەكانى لە رېكەوتن نامەى سيداو ... ھتە .

راگەياندراوى كۆتايى كۆنگرەكە لە لایەن بەيان نورى وەزىرى پېشوى كاروبارى ژنانى عىراقى خويندراپەو، ئەوھش لە كۆتايى كۆبوونەوئى كۆنگرەكەدا بو كە دكتور عەلى قەرەداغى بەرپەرە دەبرد .

ئەمەش دەقى رېكەوتننامەى خيزانە كە لە كۆنگرەكەى جيهانى رېكەوتننامەى خيزان لە ئەستەنبول دەرچوو .

بسم الله الرحمن الرحيم

لەبەرئەوهی که خیزان یەکهەمین بێشکەهی پینگەیاندن و هێشتنەوهی جۆری مروّف و بەردەوامیونیهتی، لەبەر ئەوهش که ئەمڕۆ مروّفایهتی پێویستی زۆری به چاندنی بههاکان ههیه بۆ پاراستنی پهيوهندیهکانی خیزان و ریزگرتن له ههلووشان و فهوتان، لەبەر ئەوهش که له سهردهمی ئیستادا خیزان کهوتۆتهبهر مەترسی گهوره له زۆر ئاستداو ئەمەش کاریگەری خراپی لەسەر هەرس هینان دروستی کردووه .

بههۆی ئەوهی که له ئیستادا جیهان وهك گوندیکی بچوکی لی هاتوووه ههموو شارستانیتهت و کلتورهکان لهیهکتر نزیک بوتهوه، رایهلهیهکی پهيوهندی یاسایش دروست بوه له ریزگهی ریکهوتنه نیو دهولەتیهکان، کهکاریگەری خراپی له سهر کۆمهڵگهی مروّفایهتی دروست کردووه، لهوانهش کۆمهڵگهی ئیسلامی له کاتیکدا که خیزان له کلتوری ئابینی مسولماناندا پینگهی گهورهی ههیه و بهمەزنومهیهك له بههای ئەخلاقی و بنههای شهعی دهوره دراوه که بهم هۆیشهوه پاریزگاری له هیزو مانهوهی دهکات .

ئهم ریکهوتننامهیه لهسەر کۆمهڵیک بنههای گشتی دامهزراوه که گونجاوه لهگهڵ سروشتی مروّف و ئابینه ئاسمانیهکان که شهریعتی ئیسلام جهختی لهسەر دهکاتهوه و گونجاویشه لهگهڵ فره کلتوری و ریزگرتن له ریکهوتننامهکانی نهتهوه یهکگرتوهکان .

بهشی یهکهه : چهمکی خیزان و نامانجهکانی :

مادهی یهکهه / چهمکی خیزان .

خیزان یهکهیهکی کۆمهڵایهتییه له نێرو می پیک دیت، لهسەر بنههای رهزامهندیه، گریبهستی هاوسەرگیری لهسەر بنههای دادپهروهری و چاکه و هاوکاری و راویژو خوشهویستی و سۆز بهیهکهوه دهبهسترینهوه .

مادهی دوهم / خیزان له ژنیک و پیاویک و منال پیک دیت ئەگەر ههجوو .

مادهی سینیهم / نامانجهکانی خیزان بریتین له :

1-3 / پاراستن و پاک داوینی ژن و پیاوو پاراستنی ئابروو .

2-3 / پاراستنی نهوهو چاودیری کردنیانه له روی تهندروستی و کۆمهڵایهتی و دهرونیهوه .

3-3 / هێشتنەوهی جۆری مروّف .

4-3 / ئارامى و دامەزراوى دەرون و سۆزۇ خوشەويستى .

5-3 / بىياتنانى كۆمەلگەيەكى مرويى چەسپاۋو ئارام .

6-3 / پىويستى بۇ ئىنتىمايەكى خىزانى .

بەشى دووم : بىنەماكانى خىزان و فەرمانەكانى :

ماددەى چوارەم / خىزان پىشت دەبەستىت بە :

1-4 / ھاوسەنگى لە ماف و بەرپرسيارىتى لە نىوان ژن و پىاۋدا ،كە بىتتە ھۆى بە ئەنجام گەياندى دادپەرەمەرى و رازى بوونى وىژدان و چاكە خوازى .

2-4 / يەكسانى لە رووى بەدبىھاتن و كەرامەتى مروث و بوونى تواناي كۆمەلايتى و ياسايى و بەدەست بوونى دارايى .

3-4 / رەزامەندى راۋىژكارى .

ماددەى پىنجەم / ئەرکەكانى خىزانى :

1-5 / بەشدارى لە گەشەپىدانى ھەمەلايەنەى فيكرى و كۆمەلايەتى و ئابورى و سياسى .

2-5 / چاۋدىرى ماددى و مەعنەوى بۇ ئەندامەكانى لە بىنەچەو لقاكاندا .

3-5 / ھوئدان بۇ بەنەنجام گەياندى ئارامى دەروونى و چاۋدىرى تەندروستى بۇ ئەندامەكانى .

4-5 / گەشەپىدانى توانا عەقلى و جەستەيى و دەروونى و سۆز ، لە رېگەى پەرورەدى فيكرى و خوشى مەشرووعەو .

بەشى سىيەم : منال و مافەكانى لە خىزاندا :

ماددەى شەشەم / پىناسەى مندال :

مندال قوناغى مەلۇتكەيى ھەتا پىگەيستن دەگرىئەو .

ماددەى ھەوتەم / مافەكانى منال لە خىزاندا ئەمانە دەگرىئەو .

1-7 / مافى مانەو لە ژيان و زيان نەگەياندىن پىتى و دەست درىژى نەكردنە سەرى ، لەوكتەوہ كە كۆرپەيە ھەتا گەورەيشى .

- 2-7 / مافی بوونی دایک و باوکی شهرعی و ئینتیما بو شوناسی کولتوری و ئاینی و کومه لایهتی .
- 3-7 / مافی شیر خواردن نهگهر زیانی نهبی بو تهنروستی خوی و دایکی .
- 4-7 / مافی چونه باخچهی ساوایان و چاودیریکردنی ههموو لاینیکی ماددی و مهعنوی، وه ئهم مافهی دهمنی لهکاتی جیابونهوی دایک و باوکیش .
- 5-7 / مافی بهخپوکردن که خواردن و خواردنهوو جل و بهرگ و شوینی نیشتهجی بوون و خهرجی خویندن و چارسهسر و خوشیهکان و ئهم مافانهش لهدوای جیابونهوش هسر دهبیت .
- 6-7 / مافی ئهویه که سهر پهرشتیارمهکی چاودیری مالمهکی بکات همتا گهوره دهبیت .
- 7-7 / مافی پاراستن له ههموو دست درنیزیهکی ماددی و مهعنوی و ئیستغلالکردنی جهستهیی یان بهزور دهرکردنی .
- 8-7 / مافی پینگهیانندی لهسر عهقیدهیهکی پاک و بههای ئهخلاقی بهرز .
- 9-7 / مافی پینگهیانندی لهسر پهروردهیهکی هاوسهنگ و ئینتما بو نیشتمان و هاوبهشه مروییهکان که وهستاوته سهر هاوکاری و ناشتی و دادپهروهرانه .
- 10-7 / مافی پینگهیانندی لهسر پاراستنی خود و گهشهپیدان و گیان و دهرن .
- 11-7 / مافی پینگهیاندن لهسر داوین پاک و دوورکهوتنهوه له رهوشتی لادر و پهوهندیه سنکسیهکان له دهرهوی خیزان و بلاوکردنهوی هوشیاری لهسر مهترسیهکانی .
- بهشی چوارهم : درنیزهوی خیزان :
- 1-8 / مانای درنیزهوی خیزان واته خزم و کهس و کار .
- 2-8 / درنیزهوی خیزان دروست دهبی لهسر بنهمای :
- 1-2-8 / بههای بهجیهینانی سوز و چاکه و خوشهویستی .
- 2-2-8 / رهخسانندی چاودیری ماددی و مهعنوی و کهفالهتی کومه لایهتی بهتایبهتی بو خاوهن پیداویستی بهتایبهتهکان و به تمهن و کهم دهرامهتهکان لهناو خیزانهکان و پشتگوئ نهخستیان .
- 3-2-8 / دابینکردنی ژیانیکی باش بو خاوهن پیداویستی بهتایبهتهکان .

8-2-4/ چاڪوڙنى پهيوهندى نيوان تاڪهكان.

8-2-5/ چاڪهڪردن لهگهلا خزمان بهشيوه گشتى و چاڪوڙنى پهيوهنديكائيان نهگه ناكوڙى ههيوو بهشدارى كردن له خوښى و ناخوشياندا.

بهشى پينجهم : سيستمى خيزان:

ماددهى نويهه / هوسهري ريكهوتنىكى شهرعيه له نيوان نيز و مى دا و تمنها ريگهيهكيشه بو دروستكردنى خيزان.

ماددهى دهم/ پهيمانى هوسهري لهسهر بنهmay ههلياردنى نازادانه و رهامهندى هردوولايهن ديت، ههروها پيگهوه لهسهر پيگهوهزيان لهسهر بنهmay چاكهى دوولايهنه دهبيت.

ماددهى يازدههم/ مهرجى گريهستى هوسهري بوونى تواناى هردوولايه و هردووكيان دهبيت تواناى ههنگرتنى بهرپرسيارتيان ههبيت.

ماددهى دوازدههم/ لهواى گريهستى هوسهري كومهليك نرك و ماف ههيه دهبيت هردوولا پابهندن پيوهى. ماددهى سيانزههم/ پياو بهرپرسيارتى خهرجى خيزان له نهستو دهگريت بهپى توانا، بهشيكه له كارى چاكه نهگه ژنيش بتوانيت له خهرجيدا هاوكارى خيزانهكهى بكات.

ماددهى چواردههم/ خيزان دامهزراوهيهكى كومهلايهتیه، بهرپرسيارتى تيادا هاوبهشه و لهنيوان ژن و ميږدا، پياو بهرپرسى يهكهمه له گرتههستوى كاروبارى خيزاندا، نهويش له چوارچيوهى پرس و راويژ و رهامهندى و دادپهروهرى و دانايى و خوښهويستى و پيگهوه زيان لهسهر چاكه.

ماددهى پازدههم/ ناسانكردنى كاروبارى خيزان لهسهر بنهmay هوسهنگى و تهواوكارى بهنهجام دهگات.

ماددهى شانزدههم/ دابهشكردنى ماف و نهركهكان لهناو خيزاندا، دهبيت رهچاوى پسپورى بكرت، نهويش بههوى جياواى سروشتى تاكهكان، نهويش لهسهر بنهmay بههاكان له چوارچيوهى ريزى دوولايهنه و رهفركردنى ههشتيك كه بيته مابهى سوكايهتى و ههستكردن بهكهمى بيت.

ماددهى حهفدههم/ مافى دايك و باوك لهسهر منالهكان، كه دهبيت تهواوى چاكه و چاوديريان بو ناماده بكرت.

ماددهى ههژدههم/ ههموو شيوازيكى چهوسانهوهو توندوتيزى و ستهمكارى ياساغه له خيزاندا.

ماددهى نۆزدههم/ بوونى گرنېهستى ھاوسەرگىرى زهمانەتى مافهكان دهكات.

بەشى شەشەم : كۆتايى پەيوەندى ھاوسەرگىرى:

ماددهى بېست/ نامانچ لە پەيوەندى ھاوسەرگىرى بەردەوامىە، بەلام لەكاتىدا پەنا دەبرىت بۆ جىابوونەوه ماناى بە بنبەست گەيشتنى ھەموو چارەسەر و رىگاكان و قۇناغەكانە.

ماددهى بېست و يەك/ لەكاتى روودانى جىابوونەودا دەبىت بە رىگەپەكى شەرى و بەچاكەكارى بىت.

ماددهى بېست و دوو/ لەكاتىدا كە ژن و مېرد جىابوونەوه، ژنەكە بۆى ھەپە داواى مارەپپەكەى بكات.

ماددهى بېست و سئ/ لەكاتى دروست بوونى ئاژاوه ناكۆكى، دووكەسى دانا دەبىت لە ھەردوولا ئاگادار بكرىن ، بۆئەوى بەپەكەيان بگەپەننەوهو گرتەكەيان بۆ چارەسەر بکەن.

ماددهى بېست و چوار/ لەكاتى روودانى جىابوونەودا ، دەبىت جۆرەكەى ديارى بكرىت و بەچاكە مامەلەى لەگەلا بكرىت و مافهكان پارىزراوىت.

بەشى ھوتەم : بەرپرسيارىتى دەولەت و دامەزراوه ئەھلىەكان لە پاراستنى خىزاندا:

ماددهى 24/ لە بەرپرسيارىتى دەولەتەكە لىكۆلېنەوه لەم بارانەوه بكات:

24-1/ پاراستنى دەستورى و ياساى بۆ سىستىمى خىزان.

24-2/ بەشدارى رىكخراوه مەدەنپەكان لە چارەسەرى گرتەكانى خىزاندا.

24-3/ داىبىنكردى شونى نىشتەجى بوون بۆ پاراستنى ژن و مندالەكان لە ئاوارەبى و دەربەدەرى لەكاتى روودانى جىابوونەودا.

24-4/ چاودىرى كرىنى بەرژەوندى منالەكان لە بەردەوام بون لە خویندن و داىبىنكردى پىداوىستىە ماددى و مەعنەوپەكانيان.

24-5/ كاركردى لەسەر بلاوكردىەوى كۆلتورى خىزاندارى تەندروست، بۆ ھېنانەدى خوشبەختى بۆ خىزان و داىبىنكردى ئارامى و بەردەوام بوون.

24-6/ چالاک کردنی رۆلی ریکخراوەکانی کۆمەڵگەی مەدەنی بۆئەوەی بە رۆلی خۆی ھەستیت بۆ ئامادەکردنی ئەوانەی دەیانەوێت ھاوسەرگیری بکەن و لە رێگەی سەنتەرەکانەو ھۆشیاریان پێ بدریت لە پێناوی ئەوەی بتوانن بە بەرپرسیارێتیەو خێزان دروست بکەن.

24-7/ ئاسانکردنی رێگەکانی ھاوسەرگیری و ھاندان بۆی.

بەشی ھەشتەم/ میرات و ھەسبەت و عیدە:

ماددە 25/ میران لەسەر بنەمای دادپەرۆری تەواوکاری و بەرپرسیارێتی دامەزراوە.

ماددە 26/ دەبیت ئەو مألەیی لەدوای مردووەکە دەمینیئەو، دابەش بکرت بەسەر نەو مکان و نابیت کەس بێبەش بکرت لێی.

ماددە 27/ ھەسبەت لە بەشی چاکەکاریدایە و دەبیت نەو مکان پابەندبن بەجێبەجێکردنی ھەسبەتەو.

ماددە 28/ دەبیت مافەکانی ئافرەتی تەلاقدر او یان میژ مردو، پارێزراو بیت مافی بەخێوکردنی نەو مکانی ھەبیت و چاودێری بکرت لەرووی دەر و نیەو.